

Željka Miklošević

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA
U ZAGREBU

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I
KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

KATEDRA ZA MUZEOLOGIJU

DRUŠTVENA ULOGA MUZEJA prema inkluziji osoba s invaliditetom i teškoćama u razvoju

Prije više od 80 godina John Cotton Dana rekao je kako je primarna zadaća svakog muzeja pridonijeti sreći, mudrosti i ugodnosti svakog od pripadnika zajednice u kojoj djeluje (1999.). Po njemu je javna podrška muzeju u transakcijskom odnosu s društvenom odgovornosti muzeja, koja se vrlo često shvaća kao samo postojanje muzeja, odnosno njegovih funkcija čuvanja, istraživanja i komuniciranja predmeta baštine, kako materijalnih tako i nematerijalnih. Navedeni elementi koji čine gotovo svaku definiciju muzeja gotovo se uvijek shvaćaju najznačajnijim dijelom u nas još uvijek malobrojnih objavljenih poslanja muzeja. No, ono što nedostaje su korisnici, odnosno kome to muzeji služe i, što je možda važnije, kako im služe.

No, nepoznavanje muzejske publike, zanemarivanje jednog njezinog segmenta koji se, povijesno gledajući, ostavlja na marginama, svodi društvenu uloga muzeja na slučajnost, ili ju zadržava u svojim tradicionalnim, modernističkim okvirima (Bourdieu, 1998.).

Već gotovo pola stoljeća profesionalni muzejski diskurs usredotočen na muzejski predmet (odnosno predmet baštine) dobiva protutežu u brizi za korisnike. Težište se s očuvanja i proučavanja raspoređuje i na interpretaciju, komunikaciju i interaktivnost koja sama po sebi nužno zahtjeva onoga koji interpretira, odnosno korisnika. No, kako se promijenila perspektiva muzeja (barem načelno, ako ne i praktično), tako se mijenja i definicija zajednice i muzejskih korisnika. Za razliku od prijašnjeg shvaćanja unificirane skupine ljudi istih zanimanja, motivacije, obrazovanja, fizičkih i intelektualnih sposobnosti, korisnici se danas definiraju prema svojim mnogostrukim

identitetima, različitim karakteristikama koje postaju na različite načine zastupljene u muzejskim sadržajima i programima.

Unatoč činjenici što mnogi muzeje smatraju isključivo kulturnim institucijama čija je prvenstvena uloga kulturna medijacija i edukacija posjetitelja, upravo su društvene aktivnosti način na koji muzeji mogu pridonijeti osjećaju pripadnosti. Kao institucija koja pripada zajednici, muzej bi se trebao shvaćati ne samo kroz prizmu materijalne (i nematerijalne) baštine nego kao društveni čimbenik koji odražava promjene u društvu i istovremeno (pozitivno) utječe na njega. U svojem proširenom poslanju, s obzirom na suvremene okolnosti svojega djelovanja, muzej tako postaje aktivni promicatelj i provoditelj društvene jednakosti i ravnopravnosti.

Djelovanje u zajednici i za zajednicu te, što je možda najvažnije, sa zajednicom, muzejima omogućuje veći pozitivni utjecaj na živote onih u nepovoljnom ili marginaliziranom položaju, te ulogu katalizatora društvene regeneracije koji doprinosi stvaranju društva jednakosti.

Poput svakog pojedinca koji egzistira u društvenom prostoru, muzej se neprestano poziva na opredjeljenja i provođenje određenih aktivnosti kojima odmjerava svoje vrijednosti i etičnost spram realnosti koja ga okružuje. Budući da pripada zajednici, mora odražavati tu zajednicu pružajući joj zauzvrat sadržaje koji ga čine intelektualno, fizički i ekonomski pristupačnim. Takve vrste preokupacija mogu se zadovoljiti specifičnim uslugama ili prostorima namijenjenim različitim kategorijama posjetitelja u odnosu na specifične društvene izazove.

Invaliditet je samo jedan od takvih izazova koji se nikako ne može nazvati recentnim, niti posebnim, budući da svako od nas u nekom trenutku svojega života može postati osoba s invaliditetom, a u poznijim godinama svi na neki način to i postajemo. Prema Izvješću o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u Hrvatskoj je zaključno s prosincem 2010. g. živjelo 529 103 osobe s invaliditetom, što čini oko 11,9% ukupnog stanovništva RH.

Imati na umu potrebe koje su drukčije od standardnih i svima opće prihvaćenih te zadovoljiti takve potrebe kako bi se pripadnici manjina osjećali ugodnije i pravičnije, proces je društvene inkluzije koji obuhvaća puno širi spektar značenja od onih koji se mogu iščitati iz narednih stranica, odnosno iz aktivnosti Sekcije za muzejsku edukaciju i animaciju Muzejske udruge Istočne Hrvatske. Ipak, svjesno pokrenuta akcija uključivanja osoba s

invaliditetom u muzejske programe i senzibilizacija za pitanja invaliditeta, koja se protekle četiri godine provodila među muzejima Udruge pod nazivom *Muzeji za sve*, učinila je u tom smislu pozitivne pomake i polučila kvalitetne rezultate.

Aktivnosti kojima se pokušava uspostaviti i njegovati odnos s posjetiteljima s određenom vrstom invaliditeta tek su početni koraci prema onome što muzej zaista treba biti i činiti. No, bitna karakteristika za te početne korake evidentni je pokazatelj smanjenja, pa čak i nestajanja, autoritarne uloge muzeja putem neophodne suradnje s civilnim udrugama koje se bave pitanjima invaliditeta i pojedincima osposobljenim za rad s osobama s invaliditetom. Muzej u takvoj suradnji briše granice između muzejske stručnosti po pitanjima materijalne (i nematerijalne) kulture i njezinih značenja, te postaje tek jedan od sudionika, prvenstveno kao resurs za posredovanje značenja koja se ne iscrpljuju isključivo u usko definirano kulturnom smislu, već ulaze u društvenu dimenziju – svakodnevnog funkcioniranja osoba s problemima vida, sluha, kretanja, pamćenja, razumijevanja... Ono što je možda najvažnije napomenuti jest dokidanje binarnog odnosa između muzeja i posjetitelja i uspostavljanja dijeljenog autoriteta koji je doveo muzeje – sudionike akcije *Muzeji za sve* – korak bliže *novoj* etičnosti, koja je po riječima Janet Marstine (2011:11) *...sredstvo kojim se potiče demokratski pluralizam u muzeju; etička muzejska institucija danas svjesno odabire rizik prihvaćanja društveno inkluzivnog diskursa. Osnaživanje kao proces ili mjera do koje nepriviligirane skupine korisnika definiraju svoje vlastite potrebe ili određuju odnos prema tim potrebama u središtu je novog razvoja muzejske zajednice. Taj je proces kompleksna mješavina društvenih pregovora, edukacije i, u konačnici, prijenosa moći i kontrole s onoga koji pruža usluge na samu zajednicu (Barr, 1995.).*

Kako se stavovi stječu kroz interakciju s društvenom okolinom, a običaji i kulturne norme igraju važnu ulogu u oblikovanju naših stavova, javni je komunikacijski prostor nužno potrebno senzibilizirati za pitanja invaliditeta koji je oduvijek činio razlike između onih koji su na neki način njime obilježeni od uobičajenih iskustva u kulturnom i društvenom svijetu.

Istraživanjima o stavu građana Hrvatske prema osobama s invaliditetom (Hižman, Leutar i Kancijan, 2008.) pokazuje da 34% ispitanika u Hrvatskoj smatra kako osobe s intelektualnim teškoćama trebaju biti izdvojene iz zajednice, 80% ispitanika gleda sa sažaljenjem na djecu s teškoćama u razvoju; 71% ispitanika smatra kako je potrebno uključiti osobe s invalidi-

tetom u društvo, dok 61% ispitanika smatra kako je potrebno utrošiti više novaca na uklanjanje fizičkih prepreka kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo neometano kretanje i svakodnevni život. Kod potrebe za integracijom pokazalo se statistički značajnim obrazovanje ispitanika.

Slično istraživanje (Leutar i Štambuk, 2006.) kod učenika osnovne škole pokazuje da u usporedbi sa studentima, osmoškolci puno više pripisuju devijantne karakteristike osobama s tjelesnim invaliditetom, tragičnije ih sagledavaju, više zagovaraju segregaciju i generalno imaju negativnije stavove o njima. S obzirom na to, edukacijska djelatnost muzeja koja omogućuje izravno iskustvo s problemima osoba s invaliditetom, kao i informiranje putem diskusija, javnih programa i publikacija, najbolji je način mijenjanja stavova prvenstveno ljudi mlađe dobi. Veće iskustvo i znanje povezani su s pozitivnijim stavovima i boljim prihvaćanjem osoba s invaliditetom.

Kao važni nositelji kulturnog i društvenog progressa muzeji imaju obvezu poticanja i odražavanja pozitivnih vrijednosti zajednice u kojoj djeluju, posebice brigom i izgradnjom odnosa s osobama s invaliditetom. Po svojoj društvenoj ulozi oni su dužni pokazati visok stupanj senzibilizacije za pitanja invaliditeta, te tu senzibilizaciju svojom edukativnom ulogom poticati u svim društvenim smjerovima.

Potporu korisnicima koji na drukčiji način doživljavaju materijalnu kulturu muzeja zbog svojih fizičkih, osjetilnih i intelektualnih oštećenja potrebno je iskazivati na razini cjelokupne muzejske institucije. Stoga će organizatori i provoditelji programa koji prvo razmišljaju o tome na koji se način ponašaju ljudi u ambijentu više pridonijeti stvaranju adaptiranog intelektualnog i fizičkog prostora muzeja nego oni koji razmišljaju o ograničenjima svojih korisnika. Onaj muzejski djelatnik koji ulaže napore kako bi osigurao jednake mogućnosti bit će uspješniji u stvaranju inkluzivnog kulturnog ambijenta u kojemu su osobe s invaliditetom dobrodošle i u kojemu su cijenjene zbog doprinosa koji daju kao pojedinci. Prisutnost nekog invaliditeta ne smije se smatrati štetom ili gubitkom nego cijeniti kao dio širokog raspona različitosti koji postoji kod ljudi.

Literatura

1. Barr, Alan. Empowering Communities – beyond fashionable rhetoric? Some reflections on the Scottish experience // *Community Development Journal*, 30, 2, 1995., str. 122-123.
2. Bourdieu, Pierre. *Distinction : a social critique of the judgment of taste* // Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1998.
3. Dana, John Cotton. *The new museum : selected writings by John Cotton Dana* // urednik A. Peniston, Newark, N. J. : Washington, D.C. : The Newark Museum Association ; The American Association of Museums, 1999.
4. Leutar, Zdravka; Štambuk, Ana. Stavovi mladih prema osobama s tjelesnim invaliditetom // *Revija za sociologiju*, 37, 1-2, 2006., str. 91- 102.
5. Marstine, Janet. The contingent nature of the new museum ethics // *Routledge Companion to Museum Ethics*, London : New York : Routledge, 2011., str. 3-25.
6. Najman Hižman, Elizabeta; Leutar, Zdravka; Kancijan, Silvija. Stavovi građana prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj u usporedbi s Europskom Unijom // *Socijalna ekologija*, Zagreb, 17, 1, 2008., str. 71-93.